

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2016-2017

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Nicole Jasanová

Estetická výchova

Praha 2017

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Jan Josl Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2016–2017

BACHELOR THESIS

Nicole Jasanová

Aesthetic education

Prague 2017

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Jan Josl Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorka(y) .....

Anotace

Práce ukazuje možnosti využití estetické výchovy při vzdělávání dětí. Představuje metody a činnosti, jakými je možné estetickou výchovu pojmout v předškolním vzdělávání.

V první části jsem popisovala charakteristiku estetiky a estetické výchovy. Jdou zde popsány esteticko-výchovné cíle, principy, metody, prostředky a oblasti. Dále také kde je možné estetickou výchovu realizovat a jak taková realizace probíhá.

Druhá část se zabývá estetickou činností v mateřské škole. Byl zde popsán tematicky zaměřený celek, který pomáhá rozvíjet estetické citění u dětí předškolního věku. Základem tematického celku jsou pohádkové náměty, kterými se prolínají oblasti estetické výchovy v podobě různých metod a činností.

Klíčová slova

Estetická výchova, estetika, návrh tematického celku, pedagogika, pohádky, pojetí estetické výchovy v mateřské škole, realizace estetické výchovy.

Annotation

The thesis show different ways of using aesthetics education in kindergarten. Introduces methods and activities, which can be used in implementation aesthetics education in preschool education.

In the first part of my thesis I characteristics aesthetics and aesthetical education. I described the objective, principle, methods and fields of aesthetical education. And than I describes also where is possible to realized aesthetical education and how is implemented.

The second part of thesis deals with the aesthetical activities in kindergarten. There is described thematically oriented unit, which helps develop aesthetics sensibilities at preschool children. The base of thematical unit are fairy tale's topics, they include fields of aesthetical education in the various of methods form and activities.

Keywords

Aesthetics education, aesthetics, design of thematic lessons, pedagogy, fairy tales, aesthetic education conception in kindergarten, implementation of aesthetics education,

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 ESTETIKA	9
1.1 Základní pojmy estetiky.....	10
2 ESTETICKÁ VÝCHOVA	14
2.1 Cíle estetické výchovy.....	16
2.2 Principy estetické výchovy.....	17
2.3 Metody estetické výchovy.....	19
2.4 Prostředky estetické výchovy.....	20
3 REALIZACE ESTETICKÉ VÝCHOVY	24
3.1 Škola a estetická výchova.....	24
3.2 Rodina a estetická výchova.....	26
4 OBLASTI ESTETICKÉ VÝCHOVY	27
4.1 Mravní výchova.....	27
4.2 Tělesná výchova.....	27
4.3 Výtvarná výchova.....	28
4.4 Hudební výchova.....	29
4.5 Dramatická výchova.....	31
PRAKTICKÁ ČÁST	34
5 INTEGROVANÝ TEMATICKÝ CELEK	35
5.1 Realizace.....	36
5.2 Cíle tematického celku.....	36
5.3 Vzdělávací nabídka.....	39
5.4 Shrnutí.....	46
ZÁVĚR	48
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	50
SEZNAM PŘÍLOH	53

ÚVOD

Doba, ve které dnes žijeme je charakteristická především svojí uspěchaností a nejrůznějšími technickými vymoženostmi, které částečně odvádějí od tradičních hodnot. Je proto důležité, aby při utváření osobnosti člověka na něj působily i jiné vlivy než jen ty, které jsou pro dnešní dobu tak typické. Estetická výchova by měla být výchovou, která dětem a žákům poskytne schopnost uspořádat si svoje myšlenky a postoje, související s jejich vkusem a hodnotami. Měla by člověku pomoci v rozeznání toho, co je krásné, ale i ošklivé, zajímavé, vznešené a jiných dalších jevů, kterých se estetika týká. Prolíná se různými kulturními oblastmi a uměleckými směry. Neboli jak píše Jůva: *„Estetická výchova má rozvíjet estetické vnímání, vychovávat estetický vkus všech lidí, rozvíjet jejich estetický vztah ke skutečnosti a podněcovat jejich tvořivé snahy“*.

Hlavním cílem mé práce je prokázat příznivé působení estetické výchovy na jedince. Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí: teoretické a praktické. Teoretická část se zabývá předmětem estetiky jako takové a estetickou výchovou, jejími základními oblastmi, cíli, principy, pojmy a metodami. Dále pak její možná realizace ve školním, ale i mimoškolním prostředí. Tato část má sloužit jako přehledný teoretický zdroj informací o estetické výchově a jejich možnostech dalšího využití ve výuce.

Cílem praktické části je vytvořit nový tematicky zaměřený výukový materiál, který může být využíván ve výuce estetické výchovy v mateřských školách a jeho následné ověření v praxi. Výukový materiál byl realizován v mateřské škole v Luženicích. Je vymezen smysl a cíl, vzdělávací nabídka činností a popis, jak by měl tento tematicky zaměřený celek konkrétně probíhat v každé své části.

Zvolila jsem téma vycházející z pohádkových příběhů, které u dětí rozvíjejí fantazii a představivost a podle mého názoru jsou pro jejich vývoj nenahraditelné. V dnešní uspěchané době jsem si vědoma toho, že ne každý rodič si najde čas, věnovat se svým dětem natolik, aby u nich pěstoval všestranné estetické vnímání. To se samozřejmě nemusí týkat všech, přesto je nutné mít na paměti, že právě pedagogičtí pracovníci v mateřských školách mohou na „své“ děti takto působit a poskytovat jim nesčetné množství aktivit a příležitostí k rozvoji estetického vnímání.

Tato práce by měla sloužit učitelům mateřských škol a studentům pedagogických škol. Mohou ji využít jako inspiraci pro svou praxi. S vytvořeným výukovým materiálem je možno pracovat v mateřských školách i školních družinách.

TEORETICKÁ ČÁST

1 ESTETIKA

V následující kapitole je popsán stručný vznik estetiky jako takové, její zaměření a oblasti zkoumání.

Slovo estetika je od řeckého *aisthesis*, čili smyslové vnímání. Estetika byla původně, stejně jako jiné vědní disciplíny, spojována s filosofií, od které se oddělila poměrně pozdě na podnět filosofa Alexandra Gottlieba Baumgartena (1714-1762) v polovině 18. století. Baumgartenova teorie viděla estetiku jako protiklad k logice, která byla dokonalým a správným rozumovým poznáním, estetika se měla stát „logikou“ smyslového vnímání. V tomto směru navazuje Baumgarten na Leibnizovu filosofii konkrétně na jeho pojetí pravdy.

Estetika se zaměřila na oblast zkoumání a stanovení zákonů uměleckého tvoření a měla vymezit normy uměleckého hodnocení a kritiky. Takto se koncepce *empirické estetiky* udržela poměrně dlouho. Pojmem „estetický“ se většinou míní něco příjemného na pohled či poslech, vizuálně zajímavého, často spojovaného s kladným hodnocením designu nějakého výrobku. Opakem hodnotícího výsledku je pak adjektivum „neestetický“, znamenající cosi ošklivého, na pohled nelibého nebo šeredného. (Zuska V. 2001, s. 16-17)

Ve vývoji estetiky se vytvořily dvě koncepce. Koncepce užší se zaměřuje pouze na výchovu uměním a jeho teorii, koncepce širší je oblast rozšířena i o mimoumělecké jevy. (Urban B. S., 1970, s. 13-15) Jejíž zastánce byli např. čeští estetikové O. Hostinský, který estetiku chápal jako „vědu o krásnu a o umění“ (Nejedlý Z., 1921, s. 6) nebo Mirko Novák, který ji definoval jako „vědu o krásnu jakožto hloubkovém subjektivním odrazu objektivní skutečnosti ve vědomí společenském a individuálním a o jeho projevech v umění i mimo umění“. (Novák M., 1963, s. 29) Novější koncepce estetické výchovy vedou člověka k prožívání krásy v přírodě a v umění. (Urban B., 1970, s. 22-23)

Jestliže se nebudeme chtít řídit přísně vědeckou charakteristikou estetiky, můžeme si estetické osvojování skutečnosti představit jako každodenní hodnocení vnímaných jevů našimi smysly z hlediska krásy a ošklivosti. I když i tyto hodnotící kategorie jsou

dnes již poněkud překonány. I ošklivé může být krásné a krásné ošklivé – kýč. Jinak lze také říci, že se nacházíme v konkrétní blízkosti látek, hmoty, barev nebo zvuků a jiných vlastností světa. V dnešní rychlé době je dobré se na chvíli zastavit a pokusit se popsat či pojmenovat, co právě v daném okamžiku cítíme při vnímání nejrůznějších životních situací. Jak už jsme se mohli dočíst výše, jde o hodnotící postoj a hodnotí se každodenní lidská činnost, se kterou se setkáváme, jako např. morální jednání, chování naše a ostatních lidí, sportovní utkání, kvalitní práce atd.

1.1 Základní pojmy estetiky

Nyní se pro lepší představu předmětu estetiky pokusím definovat základní pojmy, které se k tomuto oboru vztahují.

Krása, krásno

Pojem má praslovanský základ v češtině ve slovech *krasa*, *krasno*, označující červeň. Novočeské názvy *krása*, *krásný*, *krášliti* již ztratily s červenou barvou jakoukoliv spojitost. Rozdíl mezi výrazem „*krása*“ a „*krásno*“ v češtině je, že výraz „*krása*“ má konkrétní smysl, kdežto „*krásno*“ je myšleno ve smyslu abstraktnějším.

V Antice se označením krásné myslelo to, co se líbí, co působí přitažlivě, co se jeví jako roztomilé nebo co vzbuzuje obdiv. „*Xenofon nazývá krásným odpadkový koš bez ohledu na jeho odpuzující obsah, pouze pro jeho užitečnost.*“ (Henckmann W., 1995, s. 108)

Ve středověku se *krása* považovala za odraz boží nádhery nebo přímo za boží obraz. Renesance vážala krásu s teorií umění a tím se stala předmětem spojovaným především s uměním. V baroku, osvícenství a klasicismu se *krása* odráží v napodobování přírody, které má přinášet i nové dojmy a vytrhnout jedince z obvyklého a každodenního pohledu na věci a lidi.

Od 19. století se vlivem různých estetických odvětví pojem krásy stále více problematizuje. *Krásna* pojímá různé prvky jiných estetických pojmů – např. vznešenost, či dokonce ošklivost. Pojem není spojován jen s morálkou a náboženstvím. (Henckmann W., 1995, s. 108–110)

Ošklivost

Ošklivost nebo šerednost je výraz spojovaný s negativními jevy, které se objevují ve všech oblastech: u člověka, u zvířat, v přírodě, v morálce, ve společnosti i v politice. Je to nejen ohyzdnost nebo groteskní tvary, protějškem krásy jsou ale i neovladatelné zlé lidské vlastnosti, závist, pýcha, touha po penězích, strach, ale i trapné situace. Ošklivost nacházíme i v hrůzostrašných obrazech magických obřadů či mytologických fantazií, které nejsou ani trochu krásné, jsou však pro mnohé lidi neodolatelně podmanivé.

Půvab a důstojnost

Tyto dva pojmy vnesl do filosofie umění Schiller, který omezil jejich platnost na lidský svět (zvířata, rostliny, krajina atd. nemohou být půvabné ani důstojné) a zavedl jejich přímé spojení s etikou. Podle Shaftesburyho pojmu *moral grace* (mravní půvab) byl definován půvab jako výraz krásné duše a důstojnost jako výraz vznešeného smýšlení. Důstojnost spočívá v ovládnutí bezděčných pohybů způsobených bolestí či radostí. Naopak půvab díla je vyjádřen volností živého pohybu. (Henckmann W., 1995, s. 154–155)

Estetická potřeba

Je stav, kdy jedinec pociťuje nedostatek estetických podnětů nebo nedostatek estetické seberealizace. Estetická potřeba patří mezi vyšší potřeby člověka a měla by se stále rozvíjet. (Henckmann W., 1995, s. 148)

Estetický požitek

Estetickým požitekem může být označen každý druh slasti, který je vyvolán smyslovým vnímáním, od potěšení pro zrak, přes všechny smysly, až po sexuální rozkoš. Bývá spojen s estetickým vnímáním přírodních i uměleckých předmětů, vlastních představ jedince, jeho tělesných pohybů a stavů.

Estetický prožitek

Různí lidé prožívají jednotlivé věci rozdílně a mají zvláštní způsob vyjádření. Umělci mají bezprostřední silnější prožitek než ostatní lidé, dále mají také diferencovanější schopnost prožívání. (Henckmann W., 1995, s. 153) „Estetický

prožitek (zážitek, zkušenost) můžeme jednoduše definovat jako konkrétní a individuální prožitek estetického objektu.“ (Zuska, 2001, s. 36)

Estetická zkušenost

Estetickou zkušeností se rozumí upevnování výsledků vnímání krásy a jejího vytváření. Jedná se o názory, prožitky, dovednosti, které posilují vytváření hodnot jedince a částečně se dotýkají i vkusu. *(Henckmann W., 1995, s. 210)*

Estetickou zkušenost lze získat na základě estetického prožitku neboli konkrétního individuálního prožitku estetického objektu, např. divadelní představení různě ovlivní každého návštěvníka. Na základě těchto estetických zkušeností pak jedinec zaujímá vlastní estetický postoj.

Estetický postoj

Tento pojem vyjadřuje připravenost nebo dispozici člověka rozvíjet a udržovat estetickou zkušenost. Může se stát celkovým postojem k životnímu a světovému názoru, v němž se krása stává stylizací všech životních procesů či kultivací prožitku a nejvyšší hodnotou (=estetismus). *(Henckmann W., 1995, s. 147)*

Kýč

Je to pojem pro esteticky méněcenné produkty designu, uměleckého řemesla i umění. Méněcennost kýče není v nedostatku umělecké techniky. Většinou je proveden se značnou virtuozitou a technickou dokonalostí. Spočívá spíše ve falšování skutečnosti, kdy je základem lež a iluze. Může být vytvářen záměrně, anebo se snaží být skutečným uměním. *(Henckmann W., 1995, s. 177)*

O kýči se dá říci, že znázorňuje něco nepatřičného a pokleslého. V tržním potenciálu přesto ale mnohonásobně převyšuje zájem o ušlechtilé umění. *„Kýč není špatné umění, ale speciální kategorie, která má s uměním společné jisté body. Kýč podobně jako umění vyvolává emoce, ty jsou však jednoduché a snadno identifikovatelné (nostalgie, soucit, sentimentalita apod.).“ (Ptáčková B., Stibral K., 2002, s. 12)*

Umění

Definice umění nemá přesně vymezené hranice. Mění se nejen z úhlu pohledu určitých estetických škol, ale i z pohledu historického. Pojem umění lze jen těžko definovat, zejména pro jeho mnohotvárnost, proměnlivost a široký rozsah.

Proto se někdy pro jeho charakteristiku vychází z vlastností uměleckých děl a jejich estetického působení. Uměním se rozumí souhrn všech uměleckých děl. Jeho funkcí je uspokojení estetické potřeby člověka čili přináší estetické pocity libosti. (Ptáčková B., Stibral K., 2002, s. 7)

Hegel klasifikoval umění ze dvou hledisek. První hledisko rozlišuje *umění symbolické* (architektura), *umění klasické* (plastika) a *umění romantické* (malba, hudba a poezie). Druhé hledisko rozlišuje *umění vizuální* (výtvarné, zahradnictví, mimika, tanec), *umění auditivní* (vokální a instrumentální hudba) a *umění fantazijní*.

Moderní doba do tradičních uměleckých oblastí vnesla nová hlediska. Vzniklo mnoho nových uměleckých oborů, jejichž estetickou problematiku je třeba zkoumat. Vzniklo například specifické *umění rozhlasové a televizní*. (Urban B. S., 1970, s. 34–35)

Vkus

Zprvu měl tento pojem význam smyslového vnímání chuti jazykem. Od 17. století získává tento pojem metaforický význam pro duševní a morální schopnosti posuzování. Později se vkus stává pojmem vyjadřující schopnost hodnotit krásu a ošklivost. Dnes se vkusem zabývá převážně psychologie a sociologie jako důležitým činitelem módních produktů. (Henckmann W., 1995, s. 198–199)

Vznešenost

Vyjadřuje něco velkého, majestátního, co přesahuje všechny hranice a vzbuzuje úžas, nadšení či úctu. Vzorem pro vznešenost bývá uváděna hvězdná obloha, východ slunce, moře, vysoká hora atd. (Henckmann W., 1995, s. 206)

2 ESTETICKÁ VÝCHOVA

Estetická výchova je podle různých definic brána jako předmět, jež ovlivňuje rozvoj člověka v oblasti umění i krásy mimoumělecké. Cílem estetické výchovy je vyvinout přiměřené vnímání, chápání, citové prožívání i hodnocení umění a krásy, seznámit se zásadními uměleckými díly a prohlubovat jeho uměleckou a estetickou aktivitu. Naplňuje některé z životních skutečností novým smyslem, týká se kultury bydlení, odívání, pracovního prostředí, vztahu člověka ke kolektivu i druhému pohlaví, vztahu k přírodě a k věcem.

Chápání estetické výchovy bývá různé, proto existuje mnoho různých pojetí a variant, které vedou k neucelenosti smyslu disciplíny. Pojem „estetická výchova“ naznačuje, že se jedná o dvě základní vědní oblasti, estetiku a pedagogiku, které jsou obě společenské vědy. (*Urban B. S., 1970, s. 13*) Konečně estetická výchova stojí i na hranici mezi psychologií, uměním a vědou. Většina těchto věd, které se těmito otázkami zabývají, jsou vědami poměrně mladými, navzdory tomu, že jejich kořeny sahají hluboko do starověku, kdy byly nedílnou součástí filosofie. Právě proto také prvními, kdo se do dějin estetické výchovy zapsali, byli filosofové.

V současné pedagogice se stala estetická výchova součástí jednoty mravního, rozumového, tělesného, estetického a citového vývoje osobnosti v průběhu vyučovacího procesu i v procesu mimo výchovném vyučování. Estetická výchova se podílí na výchově harmonicky rozvinutého člověka. Žáky ovlivňuje krásou, která je základem umění, ale i přírody, člověka, práce, společenských vztahů, vědecko-poznávací činnosti atd. V nejstarším slova smyslu se estetickou výchovou rozumí takové působení na všechny složky osobnosti, jehož záměrem je trvalé ovlivnění vztahu k umělecké tvorbě minulé i současné a běžným životním estetickým podnětům. Pomocí estetické výchovy by se měla rozvinout i vlastní estetická činnost jedince, například jeho výtvarný, hudební a slovesný projev, zlepšit jeho ladnost tělesných pohybů a úroveň společenského chování. (*Čulík F., 1990, s. 7–11*)

Základní důležitá hlediska významu estetické činnosti ve společnosti a životě člověka.

- Ekonomické: souvisí zejména s ekonomicky motivovanými snahami po estetizaci výrobků, v široké oblasti průmyslového designu a ve stále větší

míře rovněž formou reklamy, kdy estetická činnost představuje ohromný obrat peněz.

- Sociologické: zde lze říci, že estetický rozvoj lidí je zdrojem celkového kulturního rozvoje společnosti, který se projevuje ve všech sférách lidské činnosti.
- Lékařské: moderní medicína a psychiatrie zacházejí s estetickými parametry jako s diagnostickými a terapeutickými nástroji a při deformaci estetického smyslu dochází k deformaci celkové osobnosti.
- Pedagogicko-psychologické: estetická výchova není jen o poznávání kulturních hodnot minulosti a přítomnosti, ale i jejím působením může přímo formovat lidského jedince. Směřuje k takovému chápání skutečnosti, které se zakládá se na citech, vůli a na mravní potřebě přetvářet svět. (Vališová A., Kašíková H., 2007, s. 283)

Estetická činnost tedy rozvíjí schopnost smyslového vnímání, citového prožívání, specifického poznání, zušlechťuje myšlení i kultivuje chování a jejím vlivem je tedy nástrojem sebezdokonalení. Další funkcí estetické činnosti je také funkce relaxační a psychohygienická.

Jak je již zmiňováno v kapitole 1, můžeme chápání pojmu estetická výchova rozlišit na dva základní přístupy:

- **Estetická výchova v širokém slova smyslu** je působení na citovou, volní, rozumovou a mravní stránku psychiky člověka, jejímž cílem je trvalé ovlivnění vztahů k umělecké tvorbě a k mimouměleckým estetickým podnětům. Měla by přispět k rozvoji vlastních estetických činností zejména projevu výtvarného, hudebního, slovesného i tělesného.
- **Estetická výchova v užším slova smyslu** je výchova, která je základem především v esteticko-výchovných předmětech učebních plánů škol. Vede k uvědomělému prožitku uměleckých děl (receptivní estetická výchova) a výchovu vlastní tvořivé a reprodukční činnosti (aktivní estetická výchova).

2.1 Cíle estetické výchovy

Vzdělávací cíle lze charakterizovat jako souhrn praktických dovedností, schopností, hodnot, postojů a poznatků, které mají být prostřednictvím vzdělávání dosaženy. Podle Rámcových vzdělávacích programů mají tyto cíle vést k získání tzv. klíčových kompetencí, které jsou vyjádřeny v podobě výstupů:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální
- Kompetence činnostní a občanské

Hlavní cíle estetické výchovy můžeme shrnout do několika skupin, které zpracoval Jůva V.:

- **Soustavně rozvíjet estetické vnímání, chápání, citové prožívání a hodnocení.** Poznání a citový život člověka mohou rozšířit umělecká díla tehdy, zvládne-li je pozorně a správně vnímat. Vyvolá odpovídající citovou odezvu a jedinec k němu zaujímá hodnotící postoj. Také v mimoumělecké oblasti je třeba vést jedince k tomu, aby si všímal estetických hodnot přírody, prostředí a celého života.
- **Seznámit s vybranými uměleckými díly národní i světové kultury.** Estetický rozvoj probíhá za ustavičného živého styku s díly literárními, výtvarnými, hudebními, dramatickými, filmovými nebo tanečními. Zda-li jedince upoutají, záleží na jejich uměleckých kvalitách, jak rozšíří jeho poznání i citový zážitek a zda zapůsobí na jeho umělecký vkus.
- **Rozvíjet tvořivost v oblasti všech druhů umění,** tj. v oblasti umění slovesného (výrazně číst, recitovat, dramatizovat, vyprávět, literárně tvořit), výtvarného (kreslit, malovat, modelovat, konstruovat), hudebního (zpívat, hrát na nástroj, komponovat), tanečního atd. Jedinec si nejlépe uvědomí skutečnost vlastní činností.
- **Estetickými podněty rozvíjet hodnotovou orientaci jedince, zušlechťovat jeho myšlení, citění a chování.** Jedná se o obecný cíl, který estetická

výchova zařazuje do celkového výchovného záměru, aby se tak mohla rozvíjet mnohostranná osobnost. (*Júva V., 1995, s. 40-41*)

Cíle estetické výchovy jsou formulovány různými teoretiky rozličně. Vždy se ale jedná o vnímání a pochopení určitých stránek skutečnosti, o estetické osvojení světa člověkem, o porozumění uměleckým dílům i mimouměleckým estetickým jevům, o jejich adekvátní hodnocení a podporu tvůrčích schopností a dovedností ve všech oblastech lidské činnosti. (*Čulík F. 1990, s. 12*)

2.2 Principy estetické výchovy

Principy estetické výchovy jsou formulovány jako pravidla zajišťující efektivnost výchovně-vzdělávacího procesu. Respektování a tvořivé uplatňování esteticko-výchovných principů zaručují úspěšnost výuk, které podléhají osobnosti pedagoga, materiálnímu zabezpečení a esteticko-výchovné práci.

Obecné pedagogické principy (ideovost, cílevědomost a soustavnost, aktivnost, názornost, uvědomělost atd.) by měly být aplikovány i v estetické výchově s přihlédnutím na specifickou esteticko-výchovnou činnost, jako např. propojení s uměleckým poznáváním a uměleckou reprodukcí.

Princip ideovosti

Tímto principem, který je pokládán za základní v estetické výchově, je myšlen esteticko-výchovný proces zaměřený na vypěstování osobního vkusu, rozvoj tvůrčí osobnosti, prohloubení uměleckých zájmů, rozšíření kulturních znalostí.

Princip cílevědomosti a soustavnosti

Pedagogické působení má mít přesně stanovený cíl esteticko-výchovné činnosti vyplývající z její koncepce. Na žáky by měly být kladeny postupně se stupňující požadavky. K již poznaným informacím (uměleckým dílům) se znovu vracet a na již poznané nabírat nové zkušenosti. Tím pak zajistíme trvalé výsledky.

Princip aktivnosti

Princip se opírá o samostatnou činnost a jeho úkolem je aktivizovat poznávací, citové a volní procesy. Usiluje o zdokonalení aktivních složek esteticko-výchovné práce (kreslení, malování, dramatizace, recitace atd.).

Princip názornosti

Principem je smyslové nazírání na skutečné předměty (přímý názor). Soustavně rozvíjí vnímání, pozorování a fantazii. V praxi se názornost uplatňuje v různých formách: nazírání estetických předmětů a jevů v přirozených podmínkách (např. v muzeu); nazírání trojrozměrných a dvojrozměrných objektů, modelů, obrazů; motorická názornost; schematická a symbolická názornost; sledování filmů a názornost mluvy, která je daná její barvitostí a emotivností projevu. Zdrojem názornosti jsou např. galerie, hvězdárny, zoologické a botanické zahrady atd. (*Jůva V., 2001, s. 69-75*)

Princip uvědomělosti

Tento princip má za úkol, aby jedinec probírané látce zcela porozuměl. Cílem principu uvědomělosti je odstranit pouhé memorování skutečnosti bez jejího hlubšího pochopení. Probíraná látka se má ve vědomí odrážet v jasných představách a přesných pojmech, soudů a úsudků.

Princip trvalosti

Úkolem principu je, aby se jednou osvojené poznatky a dovednosti staly trvale uložené v paměti. Podmínkou principu bývá pravidelné opakování a procvičování, což ovlivní trvalost výsledků vzdělávací a výchovné činnosti.

Principi přiměřenosti

Obsah, formy a metody výchovy by měly být v souladu s věkovou vyzrálostí a úrovní vzdělávaných. Základní pravidla principu jsou postupovat od blízkého ke vzdálenému, od známého k neznámému, od konkrétního k abstraktnímu, od snadného k obtížnému. Důležité je také, aby pedagog znal věkové a individuální zvláštnosti jedince nebo skupiny a volil tak výběr estetických zážitků odpovídající schopnostem vzdělávaných jedinců.

Princip emocionálnosti

Princip emocionálnosti patří mezi specifické principy estetické výchovy. Ve výchovně-vzdělávacím procesu požaduje probouzet citové prožívání vnímaných i reprodukováných děl. Dále udržování radostné a harmonické atmosféry. (*Jůva V., 2001, s. 69-75*)

2.3 Metody estetické výchovy

Metod estetické výchovy je nespočetně mnoho, všechny by ale měly být v souladu s principy, které jsou popsány výše. Metody můžeme dělit z různých hledisek, níže uvedené rozdělení uvádí ve své publikaci Jůva V.:

Metody z hlediska zdroje poznání:

- *Výklad* – projevuje se ve formách vyprávění, uměleckého líčení, popis činnosti atd. V estetické výchově jsou hlavními znaky výkladu názornost, konkrétnost a emotivnost.
- *Rozhovor či beseda* – rozhovor se dále dělí na katechický rozhovor, jehož podstatou jsou otázky, související s již probranou látkou. Používá se po výkladu. V moderní pedagogice se začíná objevovat heuristický rozhovor. Pedagog pokládá otázky, na které žáci zatím nepoznali odpověď a rozhovor učitele pomáhá dětem k tvůrčímu procesu, kdy odpovědi dětí znamenají „samostatné objevy“.
- *Práce s knihou* – čtení s výkladem nebo samostatná četba žáků jim napomáhá pracovat samostatně s textem, čerpat z něj poučení, podněty. Metodou používanou při práci s knihou je čtení s výkladem, na kterou se musí pedagog sám připravit. Vybrat vhodný text, rozčlenit jej a připravit si vysvětlení neznámých slov a obtížných obrátů. Tato metoda pomáhá pronikat k logické osnově textu. Po zvládnutí čtení s výkladem následuje metoda samostatné četby.
- *Metoda přímé zkušenosti* – ilustrace, demonstrace, exkurze, bezprostřední tvůrčí zkušenosti člověka – tato metoda má v estetické výchově nejvýznamnější úlohu. Mezi její hlavní aspekty patří:
  - bezprostřední vnímání uměleckých děl a estetické stránky reality;
  - názorné přiblížení ideově obsahové stránky uměleckého díla zčásti přímým poznáváním společenské a přírodní skutečnosti a zčásti jiným uměleckým dílem;
  - názornou předběžnou přípravou k účasti na uměleckých vystoupeních (na koncertech, divadelních představeních, kinech atd.);

- názorné zobecnění poznatků z umělecké teorie a historie a názornost žákovských záznamů;
- v aktivní estetické výchově jde dále hlavně o názorné a všestranné poznání reality, kterou žáci znázorňují a zobrazují.

Metody z hlediska postupu výchovné práce:

- *Srovnávací* – používáme tehdy, chceme-li aby člověk stanovil shody či rozdíly mezi předměty a jevy.
- *Analytická* – vychází z uvědomování si jednotlivých částí celku a jejich funkcí. Výsledkem je hlubší pochopení celku.
- *Syntetická* – je opakem analytické metody. Postupuje se od části k celkům, používá se zejména v případě, kdy složitější celky dosud nejsou žákům známé.
- *Induktivní* – vychází z konkrétních jevů a jejich srovnáváním a analýzou dochází k vytvoření obecných závěrů a pojmů. Je časově náročná.
- *Deduktivní* – postupuje od obecných zákonitostí a pravidel k aplikacím na konkrétních případech a jevech.
- *Genetická* (vývojová) – snaží se vysvětlit estetické jevy v jejich vývoji.
- *Systematická* – estetické jevy poznáváme ve stávajícím systému a koncepci. Je méně náročná časově i na myšlenkovou práci než metoda genetická.

Metody procvičování a kontroly výsledků:

- *Procvičování* (nápodobou, reprodukcí, rozhovorem, řešením úloh, ...)
  - *Prověřování výsledků* (zkoušení, výstavy prací dětí, ...)
- (*Jůva V., 1987, s. 109-128*)

2.4 Prostředky estetické výchovy

K uskutečnění náročných cílů estetické výchovy je potřeba i široký okruh prostředků, které působí jak intencionálně (přímo záměrně), tak funkcionálně (nepřímo, bezděčně) a vzájemně se doplňují. Prostředky estetické výchovy prošly dlouhým vývojem a jejich sféra se stává stále rozsáhlejší. (*Jůva V., 1987, s. 71*)

Prostředky, jež využíváme v dnešní pedagogice, můžeme rozdělit do tří základních skupin: umění, prostředí, hra a práce.

Umění jako prostředek estetické výchovy

Umění je pokládáno za základní prostředek estetické výchovy, někde je považováno dokonce za jediný prostředek této výchovné složky. Za nejdůležitější prostředek estetické výchovy je považováno umění proto, že je specifickým a koncentrovaným vyjádřením estetického vztahu člověka ke skutečnosti. Český estetik A. Sychra nahlíží na umění jako na specifickou formu poznání skutečnosti, jako specifickou metodu zachycení a vyjádření pravdy o životě. Definoval umění jako formu poznávání reality, která podtrhuje základní rysy uměleckého obrazu, tj. jeho konkrétnost, individualitu, emocionálnost, typičnost a krásu.

Funkce umění je široká a mnohostranná. Estetika na první místo staví *poznávací funkci umění*. Umělecké poznání je, jak vyjadřuje ve své definici právě A. Sychra a M. Novák, poznání skutečnosti formou uměleckých obrazů nebo artefaktů. Tato metoda pomůže jedinci proniknout hlouběji a vidět tak celkovou skutečnost, než jak je tomu u vědy.

S poznávací funkcí je těsně spjata *funkce etická*. „Umělecká díla, podle možností svých druhů, forem a žánrů, často bohatě odrážejí sféru mravních jevů, vztahů a postojů a poskytují mnohdy obraz i řešení mravních konfliktů.“ (Jůva V., 1995, s. 47) Tím tak působí při utváření mravních představ, postojů a ideálů jedince.

Jednou z nejvýznamnějších funkcí uměleckého díla je zejména *funkce estetická*, které v české estetice věnoval zvláště pozornost J. Mukařovský, nepopírá však ani ostatní mimoestetické funkce (poznávací, mravní, sociální aj.). Nenahraditelnou funkcí je i *emocionální funkce umění*, která do života člověka vnáší významný citový prvek, vede k citovým prožitkům a kultivuje citovou oblast. Lékařskou sféru stále více zajímá *terapeutická funkce umění* (arteterapie), která pomáhá pacientům posílit životní optimismus prostřednictvím vnímání umění nebo aktivní uměleckou činností.

Esteticko-výchovnými prostředky můžeme tedy chápat jak samotná umělecká díla, tak reprodukční a produkční umělecké činnosti. (Jůva V., 1987, s. 72–75)

Prostředí jako činitel estetické výchovy

Prostředí tvoří vedle umění druhý základní prostředek estetické výchovy. Mezi prostředím, jeho podmínkami a člověkem probíhá neustálá interakce, kterou si člověk postupně uvědomuje a záměrně ji mění ve smyslu zvolených cílů. To nám umožňuje prostředí chápat jako aktivizujícího činitele v estetické výchově.

Prostředí v estetické výchově můžeme rozdělit na tři základní oblasti: prostředí přírodní, společenské a pedagogické. Estetický činitel přírodních tvarů, barev, zvuků, i celkových zážitků, by měl prolínat komplexní estetickou výchovu od nejtělejšího věku. Rozsáhlý celek esteticko-výchovných podnětů poskytuje společenské prostředí, ve kterém jedinec žije. Poskytuje mu možnost zhodnotit především cenu architektonického prostředí, estetiku měst, sídlišť, budov, parků, kulturních institucí atd. Tento přístup byl jak v pedagogice, tak ve výchovné praxi koncipován především receptivně – pouze přijímal podněty, které architektonické prostředí poskytuje. Významným prvkem společenského prostředí je také jeho morální atmosféra, která se projevuje především v úrovni mezilidských vztahů. Estetické postoje mládeže i dospělých ovlivňují také hromadné sdělovací prostředky (tisk, rozhlas, televize), které jsou neoddelitelným činitelem společenského prostředí. Jejich obecná estetická stránka všech projevů jako je například estetika jednotlivých pořadů, kultura řeči, grafická úprava atd. má svůj dopad na uživatele a nezůstává bez odezvy při tvorbě vlastních estetických postojů k realitě.

Nezastupitelným činitelem je i pedagogické prostředí, tj. výchovné instituce (školy, mimoškolní výchovná zařízení a do jisté míry i rodina). Pod tímto prostředím si můžeme představit úpravu pedagogické instituce (budovy a okolí, chodby, třídy, ředitelna, školní zahrada, tělovýchovné prostory) a její architektonické řešení. Nedílnou součástí je i pedagogická atmosféra, kterou vytváří kolektiv pedagogů jako celek svým stylem výchovně-vzdělávací práce, vystupováním a jednáním. Stále více se upřednostňují materiální prostředky pedagogické práce, jako jsou učebnice, pomůcky, hračky, na které je kladeno mnoho požadavků, týkajících se jejich ideové, obsahové, formální a estetické stránky. V dnešní době se klade velký důraz na hračky zdravotně nezávadné a hygienické. (*Jůva V., 1995, s. 49–51*)

Práce a hra jako prostředky estetické výchovy

Práce ve všech svých podobách (tělesná, duševní, řídící a výkonná) tvoří materiální i duchovní hodnoty. V posledních letech se dostává do popředí její důležitost v psychologických a sociologických aspektech, většinou to ale bývá především kvůli ekonomické stránce. Estetika se v pracovní oblasti uplatňuje jak ve výsledcích pracovní činnosti (estetika technického díla, výrobku, vědeckého díla), tak i v estetice pracovního prostředí (pracoviště jako celek, estetika strojů a zařízení osobního pracovního místa). Vedle těchto aspektů zaujímá pedagogiku také estetika samotného pracovního procesu. Jde hlavně o radost z práce, aby tento celkový proces budil pocit uplatnění tvůrčích schopností člověka.

Hra má stejně jako práce oprávněné místo v systému esteticko-výchovných prostředků, zvláště pak v předškolním a raném školním věku, kdy je hlavní náplní dětské činnosti. V některých podobách však stále provází i dospělého člověka. Hra plní poznávací, etickou, kulturně a pracovní adaptivní úlohu, napomáhá v rozvoji poznávacích, citových a volních procesů a významná je i její funkce zábavní a rekreativní. Estetický aspekt hry můžeme vidět na samotných prostředcích hry, jako estetiku hraček. (*Jiřina V., 1995, s. 52–54*)

3 REALIZACE ESTETICKÉ VÝCHOVY

Estetická výchova se realizuje v různých formách, prolíná se výchovně vzdělávací prací škol všech stupňů, uplatňuje se v mimoškolních institucích a organizacích a své podstatné místo má i v rodině. Hlavní úlohu v estetickém rozvoji mladé generace mají školy všech stupňů. V rámci vyučovacích předmětů, v mimoškolních aktivitách i celkovým uspořádáním prostředí a života dětí poskytuje pestré estetické podněty. (Jůva V., 1987, s. 132) Důležitou roli v estetické výchově hraje i rodina. Převážně proto, že rodina formuje jedince již od narození svým působením, svými zájmy a potřebami.

3.1 Škola a estetická výchova

Estetická výchova na školách navazuje na estetické zkušenosti poskytnuté rodinou, jejím úkolem je tyto zkušenosti dále rozvíjet. Estetická výchova má na jednotlivých stupních a typech škol různé podoby a rysy, které jsou podmíněny věkem a možnostmi žáků. Cíle a obsahy jsou mezi školami rozdílné, ale i prostředky, formy a metody estetické výchovy. Důraz je kladen však také na hlubší koordinaci a mezistupňovou návaznost esteticko-výchovné práce, která je požadavkem celého systému.

Mateřské školy

Pro estetickou výchovu jsou mateřské školy nejvýhodnější, a to proto, že svět dětí je velmi bohatý na city, fantazii a tvořivost a bývá spojován s potřebou krásy. Je tomu jednak i proto, že mateřské školy si nedávají takové vzdělávací a výchovné cíle, jako školy základní. V mateřských školách jsou složky estetické výchovy uplatňovány téměř ve všech směrech: *literární výchova* (předčítání i vyprávění, recitace i dramatizace), *hudební výchova* (zpěv, poslech hudby, hudebně pohybové aktivity), *výtvarná výchova* (kreslení, malování, modelování, nalepování, skládání) a *dramatická výchova* (návštěvy divadelních představení, využití loutkového divadla). Pro uskutečňování těchto složek je nemálo důležitá i sama připravenost pedagogických pracovníků.

Základní školy

Jejich úkolem je poskytnout žákům všeobecné vzdělání, charakteristické svou mnohostranností, komplexností a těsnou vazbou se životem a s potřebami jedince i společnosti. Učební plány základních škol mají esteticko-výchovnou oblast zastoupenou v předmětech jako je mateřský jazyk a literatura, hudební výchova a zpěv, výtvarná výchova a někdy i výchova dramatická. Estetická výchova se objevuje i v dalších předmětech, například v dějepise, v zeměpise, v cizím jazyce, v prvouce, ve vlastivědě, v psaní, v tělesné výchově i při pracovním vyučování v dílně a při práci na zahradě nebo na školním pozemku atd. Prostřednictvím estetické výchovy se žáci učí cenit si lidské práce. Žáky mateřské školy musíme vést k tomu, aby si vážili hraček, které mají k dispozici, pečovali o ně, šetrně s nimi zacházeli a s radostí je uklízeli.

Střední školy

Na středních školách může docházet k intenzivnímu rozvoji schopností chápat tematicky a formálně náročnější umělecká díla i estetickou stránku skutečnosti, která mládež obklopuje. V období, kdy je žák na střední škole se dokončuje jeho morální profil, usměrňují se jeho postoje ke skutečnosti. Umělecké dílo se stává důležitým činitelem pro utváření individuálních etických představ, pojmů a ideálů. Na středních školách je základním předmětem pro estetickou výchovu literární výchova, která je vždy povinným předmětem v učebním plánu všech škol tohoto stupně. Předmět estetická výchova je na mnohých umělecky zaměřených školách hlavním předmětem.

Základní umělecké školy

Nahrazují absenci aktivní estetické výchovy na základních a středních školách. Mohou však obsáhnout jen malou část mládeže a to pouze v místech, kde jsou tyto školy zřízeny. Realizované obory na základních uměleckých školách jsou: hudební, taneční, výtvarný a literárně dramatický, sborový a sólový zpěv. Tyto typy škol dále podchycují talentované jedince v rámci nejrůznějších soutěží, které je pak připravují pro vyšší odborné umělecké vzdělání. Jejich hlavní smysl spočívá v tom, že umožňují mládeži estetický rozvoj podle jejich vlastního zájmu a zaměření a za odborného vedení zkušených uměleckých pedagogů.

3.2 Rodina a estetická výchova

Rodina je jako *základní sociální jednotka* místo, ve kterém jedinec nachází uspokojení svých potřeb, místo pro trávení volných chvil i prostor pro osobní štěstí. V rodině se člověk učí na každém kroku sociálnímu chování, pomáhá mu utvářet představy a pojmy světonázorové, morální a politické, pracovní i estetické, které se postupně stávají jeho názory a přesvědčeními a které ovlivňují jeho celkové chování.

Nejvýznamnějším z výchovných prostředků uplatňujících se při estetické výchově stojí sám obsah rodinného života a společné zájmy. Návštěvou galerií, muzeí, koncertů může rodina mnohem lépe než každá jiná výchovná instituce rozvíjet estetické cítění dítěte. Může u dítěte rozvíjet i aktivní umělecké činnosti tím, že jim vytvoří vhodné podmínky pro výtvarnou práci, pro zpěv nebo pro hru na hudební nástroj. V tomto případě spolupracuje s uměleckými školami nebo s kulturně výchovnými zařízeními.

Dalším podstatným centrem je oblast mimouměleckých estetických jevů, jako je například estetické rodinné prostředí, pracovní činnosti v rodině, estetika materiálního prostředí a účelné zařízení bytu. Takové prostředí mimovolně ovlivňuje estetickou citlivost všech členů rodiny. (*Jůva V., 1995, s. 83-85*)

4 OBLASTI ESTETICKÉ VÝCHOVY

4.1 Mravní výchova

Mravní výchova utváří etický vztah ke skutečnosti. Pomáhá člověku v integraci do společnosti a ve formování řádu v sobě samém. Lidské postoje, ohleduplnost a odpovědnost se tříbí pomocí poznávání práv a povinností. (Horká H., 1994, s. 18-19)

Dnešní pojetí mravní výchovy obsahuje: Důstojnost lidské osobnosti (sebeúcta), postoje a způsobilosti mezilidských vztahů, kreativita a iniciativa, komunikace, hodnocení chování druhých lidí pozitivně, interpersonální a sociální empatie, asertivní chování (sebeovládání, soutěživost, konflikty s druhými, řešení agresivity), zprostředkované a reálné prosociální modely a jednání (pomoc, darování, dělení, spolupráce, přátelství, péče o druhé a zodpovědnost) a dále pak společenská prosociálnost (sociální kritika, sociální problémy, solidarita, občanská neposlušnost, nenásilí). (Vacek P., 2008, s. 85-86)

Cíle mravní výchovy

Podle Kučerové S. můžeme jmenovat pět aspektů, které uvádí ve své knize „*Obecné základy mravní výchovy*“, s jejichž pomocí dosáhneme toho, že se stáváme člověkem, a které jsou vlastně cílem mravní výchovy. Tyto aspekty jsou: *autentičnost* (chápaní řádu civilizace, přírody a kultury, jedinec zná možnosti a omezení člověka, rozumí své existenci jako existenci bytosti přírodní, společenské a kulturní), *svoboda*, *odpovědnost*, *totalnost* (možnost rozvíjet se ve smyslových, intelektuálních, emocionálních a motorických schopnostech) a *celistvost* (poznání sebe samého, objektivní pohlížení na sebe a vytvoření si vnitřního řádu). (Kučerová S., 1990, s. 38-39)

Metody mravní výchovy

Metody můžeme dle různých kritérií rozdělit několika způsoby. Podle postavení vychovávajícího lze metody rozdělit na přímé a nepřímé působení. Dále je možno metody dělit podle toho, na jaké stránky osobnosti jsou zaměřeny. Tyto metody jsou kognitivní, emotivní a aktivní. Jiné dělení je podle prostředků působení, tím se rozumí metody slovní, názorné nebo činné. A podle stupně aktivity vychovávaného se metody dělí na pasivní, aktivní a samostatné. (Vacek P., 2002, s. 85)

4.2 Tělesná výchova

Hlavním cílem tělesné výchovy při osvojování dovedností a návyků soustavné péče o zdraví by mělo být uplatňování zdravotních a hygienických aspektů. Tato výchova se věnuje tělesnému i duševnímu zdraví, zdatnosti, znalostmi a návyky ze zdravotní a hygieny. (Horká H., 1994, s. 23) Dalším cílem tělesné výchovy je vytvořit u dítěte zájem o pohyb a zájem zařazovat ho do svého každodenního života, který přetrvává do dospělosti, ve smyslu pěstování zdraví, zdatnosti, regenerace a rekreace. (Dvořáková H., 2010, s. 12) Tyto cíle vycházejí ze základních speciálně pedagogických metod reedukace, kompenzace a rehabilitace.

Reedukační cíle jsou cíle se zaměřením na odstranění zvláštností osobnostní struktury, nedostatků v rozdílnosti a koordinaci pohybů. Snahou kompenzačních cílů je rozvoj osobnostních vlastností jedince, které by mohly vykompenzovat deficit jedince způsobený konkrétním postižením. Rehabilitační cíle uskutečňují rekreační a relaxační úkoly tělesné výchovy. Jejich záměrem je posílení odolnosti organismu, zlepšení oběhové a podpůrné soustavy těla. (Valenta M., Müller O., 2013, s. 444)

Souvislost tělesné a estetické výchovy spočívá v ladnosti pohybu a jeho kráse. Jedná se o taneční kroky, břišní tance, aerobic, prvky jógy či různých bojových umění atd.

4.3 Výtvarná výchova

Výtvarná výchova je jedinečný výukový předmět, který se od ostatních liší v mnoha ohledech. Organizace bývá odlišná od jiných předmětů, používají se specifické pomůcky a hodnocení výsledků není tak docela jednoznačné. Podle V. Roeselové je tvorba ve výtvarné výchově „...projev duševní svébytnosti a nezávislosti dítěte, kde nelze rozlišovat dobré a horší výsledky, ale spíše snahu a niternou účast.“ (Roeselová V., 2003, s. 39).

Dnešní chápání výtvarné výchovy je o snaze vést učitelovu pozornost vychovávat spíše myslící a cítící osoby než budoucí výtvarníky. Učitelovým úkolem je zajistit tolerantní a bezpečné prostředí, kde se dítě nemusí bát projevovat. Ve vyjadřování by ho učitel neměl brzdit žádnými nevhodnými komentáři. (Roeselová V., 2003, s. 44)

Z vlastní zkušenosti jako učitelka v mateřské škole si myslím, že právě mateřská škola je prvním činitelem pro vytváření vědomého a emocionálně podloženého vztahu

k umění. Cílem pedagoga by mělo být dovést dítě k přenesení svých vlastních představ na papír a prostřednictvím toho se tak vyrovnat se svými duševními prožitky. Je důležité brát zřetel na specifika dětské kresby z hlediska jejího vývoje. Dále se snažit přehnaně nezasahovat do práce dítěte, abychom se vyvarovali realizováním vlastních představ.

Cíle výtvarné výchovy

Výtvarná výchova má své specifické vzdělávací cíle. Uvedené cíle jsou pro vzdělávání předškolního dítěte:

- rozvíjet fantazii, kreativitu;
- výtvarnou formou si osvojovat okolní skutečnost, vztahy mezi lidmi a věcmi i vzájemné souvislosti;
- rozvíjet elementární grafickou zručnost a výtvarné technické dovednosti;
- seznámit se s různými formami umění;
- rozvíjet estetický cit ke svému okolí (k předmětům denní potřeby ve vztahu k umění i přírodě).

Konkrétněji se jedná o tom, aby bylo dítě schopno vyjádřit své představy kreslenou i malířskou formou, dokázalo zobrazovat bez předchozího předkreslování, získalo zájem o výtvarné umění, naučilo se vnímat přírodní tvary a pracovat s přírodním materiálem, nebálo se tvorby s atypickými materiály, pomůckami či nástroji. Dále by mělo být seznámeno se současným uměním, vybranými umělci a výtvarnými směry. (Vondrová P., 2005)

Metody uplatňované ve výtvarné výchově

V hodinách výtvarné výchovy je využíváno nejrůznějších metod výuky. Samotný výběr závisí především na dané učební látce, cíli, technice, na věku dítěte a jeho individuálních zvláštностech a také na materiálním zajištění školy.

Uvedené vyučovací metody jsou podle H. Hazukové a P. Šamšuly, kteří rozlišují dvanáct vhodných okruhů pro výtvarnou výchovu:

1. samostatná práce žáků – opírá se o výtvarnou aktivitu;

2. aktivizující metody – hlavním smyslem je žáky co nejvíce aktivizovat a zapojit je do poznávacího procesu při práci s uměleckým dílem, ilustrací atd.;
3. vysvětlování a objasňování – uplatňuje se hlavně při seznamování dětí a žáků s novou látkou a novými pojmy, výtvarnými principy a také při hodnocení výtvarných prací žáků;
4. vyprávění – může mít i motivační funkci při výkladu historických a biografických údajů;
5. rozhovor – všestranná a nejnáročnější metoda, která se uplatňuje ve všech etapách vyučovací hodiny, také může mít i motivační formu;
6. předvádění (demonstrace) – je základem názorného vyučování, využívá se při předvádění nové techniky, užívání pomůcek apod.;
7. metoda práce s knihou – využívání černobílých i barevných ilustrací;
8. exkurze – efektivní metoda, která propojuje teoretické poznatky s praxí, exkurze mohou probíhat například v muzeích, galeriích, ateliérech;
9. výtvarný experiment – umožňuje poznání specifických možností a výrazových schopností různých výtvarných prostředků a materiálů;
10. výtvarná hra – metoda poznání výtvarných prostředků skrze hravé činnosti;
11. cvičení – upevňování a uspořádání vědomostí a zkušeností, žáci využijí či aplikují již dříve získané zkušenosti v různě navozených situacích;
12. metody opakování – jsou metody podobné metodě upevňování vědomostí a dovedností, na školách se využívají především ústní metody formou rozhovorů a diskuzí. (Hazuková H., Šamšula P., 1984, s. 12-16)

4.4 Hudební výchova

Hudební výchova se uskutečňuje ve dvou formách – receptivní a aktivní, které se navzájem kombinují. Forma receptivní je orientována na přijímání uměleckých a estetických hodnot dětmi, rozvíjí smyslové analyzátoři, zdokonaluje jejich citlivost a vnímání uměleckého materiálu. Forma aktivní se zase zaměřuje na rozvíjení aktivní činnosti, má charakter výrazného tvoření. Zahrnuje např. hru s tóny, s pohybem těla vyjádřenou svou fantazií, tvořivé sebevyjádření, zlepšování zručnosti dětí, které je potřebné pro vyjádření citění, fantazie a seberealizace. (*Kolláriková Z., 2001, s. 432-436*)

Cíle hudební výchovy

Hudební výchova by měla poskytovat umělecké zážitky a utvářet kladný vztah k hudbě. Cíle hudební výchovy lze rozdělit do dvou oblastí: výchova k hudbě, jejímž úkolem je porozumět hudební řeči, hudebně výstavbovým prostředkům a orientovat se v hudební literatuře. Rozvíjet lásku k hudbě, naučit se ji vnímat a esteticky hodnotit a vážit si lidových tradic.

Druhým cílem je výchova hudbou čili výchova k osobním a společenským cílům, které existují mimo hudbu. Skrze estetický zážitek může člověk v hudbě najít umělecky ztvárněný život, okolní svět, vztah ke společnosti a k člověku a může pochopit význam hudby v životě vůbec. (*F. Sedlák, 1984, s. 320*)

Metody uplatňované v hudební výchově

Při definici vyučovacích metod v hudební výchově můžeme vycházet například z F. Sedláčka, který je definoval do tří základních skupin. Vychází z aktivity a tvořivosti dítěte: metody zprostředkování hudby a sdělování hudebních poznatků učitelem. Vychází se zejména z pedagogova slovního výkladu, jenž objasňuje hudebně naukové poznatky, např. při poslechu skladby či instrumentální činnosti a při hudebně pohybových hrách.

Dále metody osvojování hudby ve spolupráci učitele a dítěte, kde je již velká míra aktivity ze strany dítěte, přesto ale pořád ve spolupráci s učitelem. Posledními metody jsou metody relativně samostatného objevování hudby a jedincovo utváření hudebních činností. Tyto metody umocňují učitelovu aktivitu a samostatnost při práci. Od dítěte

vyžadují dávku tvořivosti a učitelovým úkolem je zase tuto tvořivost podněcovat a usměrňovat. (F. Sedlák, 1985, s. 263)

4.5 Dramatická výchova

Principem dramatické výchovy je poznávání situací běžného života i světa fantazijního. Toto prožití probíhá především prostřednictvím hry v různých rolích. Dalším důležitým principem dramatické výchovy je činnostní pojetí, kdy je dítě aktivním spolutvůrcem, partnerem. V této situaci dítě uplatňuje své nabyté zkušenosti a získává nové. Tyto principy jsou spojovány převážně hrou, která je v dramatické výchově „hrou jako“ a „hrou na“. (Marušák a kol., 2008, s. 9-10)

Dramatická výchova aplikuje také dramatickou improvizaci, která je založena na zprostředkování navozených situací, jako by byly skutečné. Děti tak dostávají příležitost prožít si situace, s nimiž se ve svém životě mohou setkat. Díky této dramatické hře se na určité situace mohou svým způsobem připravit, vyzkoušet různorodá řešení, vžít se do role jiné osoby a lépe pochopit city, myšlenky, chování a názory ostatních lidí. (Bláhová, 1996, s. 71)

„Dramatická výchova je školním předmětem nebo zájmovou aktivitou a její postupy mohou sloužit i jako metoda vyučování jiným předmětům. Od předmětů estetické výchovy se liší tím, že její prioritou je sociální poznání, které je nadřazeno estetickovýchovným a uměleckovýchovným cílům.“ (Machková, 2007, s. 32)

Cíle dramatické výchovy

Dramatické cíle můžeme podle E. Machkové (2004, s. 35-36) formulovat ve třech rovinách: dramatické, sociální a osobnostní. Cíle dramatické mají za úkol seznámit dítě s divadelním uměním, vedou ho k osvojování dramatického jednání a hry v rolích, rozvíjejí verbální i neverbální komunikaci a schopnost výrazu pomocí pohybu. Sociální cíle vedou k dosažení vysoké míry empatie a schopnosti vcítit se do své role. Osobnostní cíle zase směřují k rozvoji obrazotvornosti, vnímavosti, tvořivosti a fantazie a sebevyjádření.

Metody v dramatické výchově

V dramatické výchově se využívá převážně role pro její různé funkce. Funkce hry v roli tkví v možnosti poznat učivo v souvislosti v určitých situacích a je oživena aktivitou jedince. Hra v roli může být využívána též jako prostředek relaxace. Valenta uvádí tři typy hry v roli, které jsou obecným základem metod dramatické výchovy: Simulace, Alterace a Charakterizace.

Simulace je nejjednodušší varianta hry v roli. Hráč hraje sám sebe v určité životní situaci, ale projevuje se v rámci fiktivní situace. Alterace je oproti simulaci hlubší formou hry v roli, kdy hráč reaguje v situaci za jinou určenou postavu. Alterace zpodobňuje obecnou charakteristiku postavy, rysy, postoje, funkce sociální role atd. v této formě hry v roli nejde o úplnou přeměnu hráče v hranou postavu, ale jde spíše o to, aby se hráč choval tak, jako když hraje „někoho-něco“. Charakterizace je nejhlubším ztělesněním postavy. Hráč se musí vžít do své role, snaží se tzv. proniknout „pod kůži“ hrané postavy. Snaží se najít psychické charakteristiky a zkoumá její vnitřní život. (Valenta, 2008, s.)

J. Valenta (2008) uvádí, že jako metodu můžeme označit celý systém dramatické výchovy. Velmi často se uvádí právě dramatická výchova jako metoda vyučování. Rozdělení metod podle Valenty:

- a) Metoda (ú)plné hry;
- b) Metody pantomimicko-pohybové;
Metody verbálně-zvukové;
- c) Metody graficko-písemné;
Metody materiálově-věcné.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 INTEGROVANÝ TEMATICKÝ CELEK

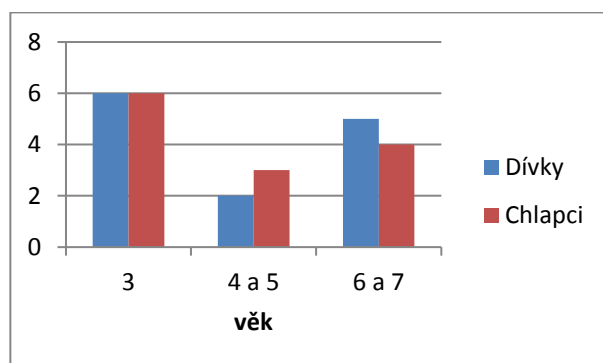
V následující části je podrobně rozebrán tematický celek pro výuku nejen v mateřské škole, ale může být inspirací i pro rodiče. Ve výukovém bloku pracuje pedagog s různými výukovými metodami z různých oblastí estetické výchovy (hudební, výtvarné, literárně-dramatické, tělesné). Využívá je jako prostředky edukačního procesu, pomocí nichž dosahuje cílů předmětu estetické výchovy. Jako téma, kterými se metody estetických oblastí prolínají, bylo vybráno téma postavené na pohádkových příbězích, protože právě pohádky jsou dětem v předškolním věku velmi blízké a myslím, že jsou pro ně atraktivní. Současně jazyk pohádek rozvíjí a obohacuje slovní zásobu dětí. Je ale velmi důležitě méně známá slova a slovní spojení okamžitě vysvětlit, aby děti předčítanému dobře rozuměly. Snahou je všestranný rozvoj dítěte v několika uměleckých oblastech a co nejvyšší využití potenciálu pohádkového příběhu pro všestranný a harmonický rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku.

Charakteristika tematického celku: „*Z pohádky do pohádky*“

Z pohádky do pohádky je tematický celek, který jak už z názvu vyplývá, zahrnuje téma pohádek, jejichž účelem je bližší poznání a získávání nových vědomostí, dovedností, postojů, názorů a prožitků. Všechny činnosti jsou motivovány pohádkovými náměty, kdy každý den je věnován jiné pohádce. Tematický celek se opírá o dramatické, hudební, literární a výtvarné činnosti. Výběr pohádek byl zcela náhodný. Konkrétně byly vybrány pohádky: „*O Šípkové Růžence*“, „*Sněhurka a sedm trpaslíků*“, „*Červená karkulka*“, „*O třech malých prasátkách*“ a „*O perníkové chaloupce*“. V průběhu týdne, kdy bude tento celek realizován, vzniknou materiály našich činností v podobě fotodokumentace. Organizační formy vzdělávání budou probíhat v řízených, individuálních, skupinových a kolektivních (frontálních) činnostech. Časový rozsah programu je jeden týden.

5.1 Realizace

Tematický celek jsem realizovala v mateřské škole, ve které pracuji jako učitelka, v půlce února školního roku 2016/2017 po dobu 5 dnů. Každý den bylo přítomno přibližně 17 dětí. Mateřská škola (dále jen MŠ) se nachází na vesnici nedaleko města Domažlice. MŠ je tvořena jednou heterogenní třídou, do které dochází 26 dětí ve věku od 3 do 7 let, z toho je 13 dívek a 13 chlapců. Grafické znázornění:

Společná práce s dětmi je tedy velmi náročná na přípravu, z důvodu velkých věkových rozdílů mezi nimi. Musí se myslet na to, aby činnosti vyhovovaly jak mladším dětem, které neudrží dlouho soustředěnou pozornost, tak starším, které mají vnímání rozvinutější. Každý den je doplněn reflexí, jak se tematický celek osvědčil v praxi.

5.2 Cíle tematického celku

Cílů tematického celku je několik. Obecně je hlavní náplní programu zábavnou formou rozvíjet estetické cítění, tvořivost a fantazii u dětí předškolního věku a prohlubovat cit pro krásu. Vzbudit v dětech zájem o dětskou literaturu a knihy, aby si jak děti, tak i učitelky uvědomily, že s pohádkami se dá pracovat i jinak, než je jen číst například před spaním.

Tematický celek naplňuje cíle napříč všemi vzdělávacími oblastmi RVP PV, které jsou dále propojené s očekávanými výstupy (předpokládanými výsledky). Vzdělávacími oblastmi jsou: *Dítě a jeho tělo*, *Dítě a jeho psychika*, *Dítě a ten druhý*, *Dítě a společnost*, *Dítě a svět*. Očekávané výstupy, jsou formulovány tak, aby měly charakter způsobilostí. Tyto výstupy jsou určeny pro dobu, kdy dítě ukončuje předškolní vzdělávání, s ohledem na to, že jejich dosažení není pro dítě povinné.

Dítě a jeho tělo

Dílčí cíle:

- Rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky

Očekávané výstupy:

- Zvládnout základní pohybové dovednosti a prostorovou orientaci
- Vědomě napodobit jednoduchý pohyb podle vzoru a přizpůsobit jej podle pokynu
- Ovládat koordinaci ruky a oka, zvládat jemnou motoriku (zacházet s drobnými pomůckami, s výtvarným materiálem atd.)

Dítě a jeho psychika

Dílčí cíle:

- Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivní (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnost, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování)
- Rozvoj komunikativních dovedností a kultivovaného projevu
- Rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka i další formy sdělení verbální i neverbální (výtvarné, hudební, pohybové, dramatické)
- Rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, citění a prožívání

Očekávané výstupy:

- Správně vyslovovat, ovládat dech, tempo i intonaci řeči
- Vyjadřovat samostatně a smysluplně myšlenky, nápady, pocity, úsudky, mínění ve vhodně zformulovaných větách
- Porozumět slyšenému (zachytit hlavní myšlenku příběhu, sledovat děj a zopakovat jej)
- Učit se nová slova
- Naučit se z paměti krátké texty (reprodukovat pohádky, zvládnout jednoduchou dramatickou úlohu alpo.)
- Sledovat a vyprávět příběh, pohádku

- Utvořit jednoduchý rým
- Projevovat zájem o knížky, soustředěně poslouchat četbu, hudbu,
- Těšit se z přírodních i kulturních krás i setkáváním s uměním
- Zachytit a vyjádřit své prožitky (slovně, výtvarně, hudebně pohybovou či dramatickou improvizací)

Dítě a ten druhý

Dílčí cíle:

- Vytváření prosociálních postojů (rozvoj sociální citlivosti, tolerance, respektu, přizpůsobivosti apod.)
- Rozvoj kooperativních dovedností

Očekávané výstupy:

- Spolupracovat s ostatními

Dítě a společnosti

Dílčí cíle:

- Seznamování se světem kultury a umění
- Vytvoření pozitivních vztahů ke kultuře, rozvoj dovedností umožňující tyto vztahy a postoje vyjadřovat a projevovat
- Rozvoj společenského i estetického vkusu

Očekávané výstupy:

- Uvědomovat si, že ne všichni lidé respektují pravidla chování, že se mohou chovat neočekávaně, proti pravidlům, a tím ohrožovat pohodu i bezpečí druhých
- Vnímat umělecké a kulturní podněty, pozorně naslouchat, sledovat se zájmem literární, dramatické či hudební představení a hodnotit svoje zážitky)
- Zachycovat skutečnosti ze svého okolí a vyjadřovat své představy pomocí různých výtvarných dovedností a technik (kreslit, používat barvy, modelovat, tvořit z papíru atd.)
- Vyjadřovat se prostřednictvím hudebních a hudebně pohybových činností, zvládat základní hudební dovednosti (zaspívat píseň, sledovat a rozlišovat rytmus)

Dítě a svět

Dílčí cíle:

- Vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti

Očekávané výstupy:

- Mít povědomí o širším společenském, věcném, přírodním, kulturním i technickém prostředí i jeho dění v rozsahu praktických zkušeností

5.3 Vzdělávací nabídka

Nyní jednotlivě popíši konkrétní nabídku činností na každý den, doplněnou o reflexi, jak se aktivity povedly a uplatnily v praxi.

1. den – pohádka „*O Šípkové Růžence*“

Pomůcky: papírové růže, loutka Kašpárka, obrázky k pohádce, kolébka, panenka, šátek.

Vzdělávací nabídka:

- děti jsou do pohádky pozvány formou papírové růže, kterou každé dítě dostane; hádanka – o kterou květinu se jedná a ve které pohádce se vyskytuje;
- hra pomocí loutkového divadla a ilustrací z pohádky;
- seřazení obrázků podle posloupnosti;
- hra na sudičky – kolébka s panenkou (Růženkou) – děti přistupují jako zahalené sudičky a říkají, co by Růžence přály, respektive co by přály tomu, koho mají rády;
Zlé sudičky – uvádějí příklady toho, co není pěkné Růžence přát;
- Báseň: „*Jak se pozná princezna*“.

Reflexe: V průběhu ranních her, byly dětem nabídnuty omalovánky pohádkových postav, či půjčení školních kostýmů, se kterými si mohly zejména děvčata hrát na princezny, víly a jiné. Záměrem bylo, aby se děti naladily na pohádkové téma.

Při řízené činnosti byly děti vyzvány k hledání nového kamaráda ve třídě (loutka Kašpárka). Společně s Kašpárkem si převyprávěly příběh o Šípkové Růžence a zahrály si loutkové divadlo. Děti velmi zaujala loutka Kašpárka. Chtěly si ho osahat

a prohlédnout zblízka. Pozorně poslouchaly a reagovaly na jeho otázky k příběhu. Samy si pak mohly zahrát na sudičky a popřát Růžence něco hezkého, co by třeba popřály někomu, koho mají rády. Stejně tak zkoušely děti vymyslet, co by se ostatním přát nemělo. Dětem dělalo ze začátku problém vymyslet, co hezkého se může druhým přát, a tak jsem jim musela „hodnou sudičku“ předvést a říct příklad, hezkého přání. Děti už pak samy vymýšlely a zkoušely si zahrát na „hodnou sudičku“ – např. „Ať jsi šťastná, veselá, zdravá, hodná, ať máš ráda maminku, ať se ti líbí doma“ atd. Nakonec jsme si s dětmi ještě seřadily pomíchané obrázky z pohádky, jak jdou za sebou a společně si ještě jednou převyprávěly děj.

Záměrem prvního dne bylo na děti působit pomocí literárně-dramatických činností, naučit je rozlišovat dobro a zlo, umět vyjádřit své myšlenky, rozšířit si slovní zásobu.

Jak už jsem se přesvědčila během své dosavadní praxe, divadlo, zejména když si ho mohou děti samy realizovat, má obrovský úspěch a děti s ním mohou naplno prožít příběh. Naučí se spolupracovat mezi sebou, upevní vzájemné vztahy, lépe se poznají a posilují prosociální chování.

2. den – „*Sněhurka a sedm trpaslíků*“

Pomůcky: míčky, papírová ruličky, barevné papíry, nůžky, lepidlo.

Vzdělávací nabídka:

- výroba trpaslíka z papírové ruličky;
- pohybová hra – „Trpaslík ztratil čepičku“;
- cvičení s jablíčkem (rozcvička);
- rozbor příběhu o Sněhurce, rozlišování dobrých a špatných vlastností u jednotlivých postav.

Reflexe: děti byly během ranních her zvány ke stolečku, kde vytvářely trpaslíka z papírové ruličky. Trpaslíkovi vystříhaly čepičku, rýč a zástěru z barevného papíru, vousy a dokreslily oči. Děti měly o výrobu velký zájem a nebylo nutné je k činnosti více motivovat či přemlouvat. Při řízené činnosti jsem si sedla s dětmi do kruhu a děti dostaly hádanku, kterou měly rozluštit. Brzy se ozvaly radostné hlásky: „trpaslík, trpaslíček, trpaslík!“ Zeptala jsem se dětí, v jakém příběhu se tato pohádková postava

vyskytuje. Děti okamžitě věděly a hned jsme si společně stručně připomenuli příběh o Sněhurce a sedmi trpaslících. Poté jsem se děti ptala na jednotlivé otázky:

- „*Proč neměla zlá královna Sněhurku ráda?*“ – děti postupně přišly na to, že Sněhurce záviděla, že je krásnější než ona.
- „*Je závist dobrá nebo špatná vlastnost?*“ - bez většího přemýšlení věděly, že je to vlastnost špatná.
- „*Jsou takové špatné vlastnosti i mezi námi lidmi?*“ – Děti nejprve odpověděly, že nejsou. Načež jsem dětem vysvětlila, co to vlastně znamená někomu něco závidět. A dala jim příklad, že i ony samy možná něco podobného pocítily, když se jim moc líbila věc jiného kamaráda a hrozně ji chtěly také vlastnit. Je ale důležité nezachovat se v takovém případě podobně jako královna a kamarádovi určitou věc nezničit či neukrást.
- „*Co udělala Sněhurka špatně?*“ – děti měly přijít na to, že si neměla cokoli brát od cizích lidí nebo se s nimi jen bavit, dokonce s nimi někam chodit apod.
- „*Platí to jen pro Sněhurku, nebo to platí i pro vás, děti?*“

Po delším sezení jsem děti pobídla, aby se zvedly, rozdala jim červené míčky „otrávená jablka“, která spolu cvičením odčarujeme. Míček jsme si různě kutáleli, podávali, házeli. Některé děti měly velký problém např. kutálet míček kolem těla a vzájemně ho nadhazovat a chytat. Na závěr si děti zahrály hru „Trpaslík ztratil čepičku“. Úkolem bylo na pokyn najít ve třídě určitou barvu čepičky. Podařilo se na výbornou.

Záměrem dnešního dne bylo, poznávání dobrých a špatných lidských vlastností a dát dětem elementární poznatky o slušném chování k druhým lidem. Rozvíjet výtvarné a pohybové dovednosti při cvičení s rekvizitou tj. míčkem a čepičkou.

3. den - „Červená karkulka“

Pomůcky: papírový klíč, loutka Kašpárka, ilustrace postav z různých pohádek, maňásek vlka a Karkulky, čtvrtky, hnědá tempera, houbičky, hnědý barevný papír, nůžky, lepidlo, kniha o Červené karkulce.

Vzdělávací nabídka:

- přivítání Kašpárka opět mezi námi, Kašpárek vytáhne velký papírový klíč a povídá básničku:
*„Od pohádky klíček mám, nechci v koutě sedět sám.
Vložím klíček do zámku, odemknu jím pohádku.
Bude to jen chvílka, hned jak klíček zacinká.“;*
- Kašpárek má pro děti pohádkovou hádanku – obrázky z pohádek – děti hledají jen ty, které jsou z pohádky o Červené karkulce;
- učitelka dětem zahraje maňáskové divadlo – veršovanou pohádku „Červená karkulka“ – cíl – ukázat rozdíl mezi prózou a poezií;
- ptáme se dětí jaký je rozdíl mezi básničkou a vyprávěnou pohádkou – slova se v básni rýmují – hledáme jednoduché rýmy (např. tráva/kráva, židle/vidle, stůl/hůl);
- známe také písničku o Karkulce – ta se zase zpívá – poslech písně „Karkulka“ od Svěráka a Uhlíře;
- otázka: „*Jak se říká člověku, který píše pohádky (spisovatel), básně (básník), písničky (skladatel)?*“;
- výroba vlka z papíru – stříhání, lepení, práce s temperou a houbičkou;
- prohlídka obrázkové knihy „Červená karkulka“.

Reflexe – děti v průběhu ranních her začaly pracovat na svém výrobku vlka, tupaly houbičkou temperovou barvu na papír, vystříhaly uši, čumák a zuby. Během práce hádaly, co to vlastně vyrábějí. Dostávaly ode mne nápovědy (zvíře, žije v lese, má čtyři nohy, ocas, zuby a velkou tlamu). Poměrně dlouho jim trvalo, než přišly na to, že je to vlk. Při řízené činnosti děti dostaly od Kašpárka hádanku, ve které pohádce se vlk vyskytuje. Děti okamžitě křičely: „Červená karkulka!“ Potom se na koberec rozprostřely obrázky z různých pohádek a děti mezi nimi hledaly jen ty postavy, které jsou z pohádky o Karkulce. Spolu jsme si stručně řekli příběh pohádky. Prohlédli jsme si pak ilustrace v knize „Červená karkulka“, která se dětem moc líbila, zřejmě proto, že obrázky v knize jsou velice pestré. Poté jsem dětem zahrála maňáskové divadlo veršované pohádky o Červené karkulce od F. Hrubína. Následně jsem se dětí ptala, jaký asi je rozdíl mezi vyprávěnou pohádkou a touto veršovanou hranou pomocí maňásků.

Všem se mnohem více líbila pohádka veršovaná hraná s maňásky. Pochopila jsem, že při zapojení sluchového i zrakového vnímání mají děti dvojnásobný zážitek a tedy se jim více líbí. Pak děti vymýšlely rýmy na slova, která jim napadla. Měly tendenci si v rýmech vymýšlet slova, která neexistují, ale podstatu pochopily a snažily se přemýšlet o slovech, která se do rýmů hodí. Pak jsem se ještě děti zeptala, jak se říká člověku, který píše pohádky, děti dobře věděly, že je to spisovatel, těžší už pro ně bylo přijít na to, kdo píše básničky či písničky. Poslechly jsme si i píseň „Karkulka“ od Svěráka a Uhlíře, kterou už děti trochu znaly z televizní pohádky „Tři bratři“. Nakonec si dokončily výrobky vlků, které byly vystaveny v prostorách MŠ. Děti měly zájem si pohádku o Červené karkulce zahrát, a tak jsem ještě dětem pomohla rozdělit role a vybrat kostýmy. Děti si vyzkoušely zdramatizovat příběh a náramně si to užily.

Cílem dnešní pohádky byl rozvoj dramatického citění dětí pomocí hraného maňáskového divadla a následné dramatizace pohádky samotnými dětmi. Dále rozvíjet výtvarné dovednosti, při nichž si děti vyzkoušely novou metodu nanášení barvy pomocí houbičky – tupováním. Prohlížením ilustrací z knih děti viděly různé formy zobrazení pohádky, hledaly mezi nimi rozdíly a volily, která forma se jim líbí nejvíce/nejméně.

4. den – „O třech malých prasátkách“

Pomůcky: ukázky domečků ze slámy, klacíků, cihel, obrázky tří prasátek.

Vzdělávací nabídka:

- převyprávění pohádky „O třech prasátkách“ spolu s dětmi – vymyslíme jména našim třem prasátkům, posílání domečků pro prasátka po kruhu, aby si děti samy osahaly slámu, dřevo, cihlu;
- třídění materiálu – děti si tahají ze zakrytého košíčku různé předměty; jejich úkolem je předmět pojmenovat, říci z čeho je vyrobený a zdali tento materiál hoří či nehoří. Předměty třídit na hromádky podle materiálu;
- poslech a nácvik písně „Tři čuníci jdou“ od J. Nohavici – doprovázet pohybovým ztvárněním a hra na Orffovy nástroje;
- výroba prasátka – vystřížení kruhu, uší, nosu z růžového papíru, nalepit; dokreslit oči. Prasátko nalepit na čtvrtku a podle výběru dodělat domeček (sláma, dřevo, cihla) opět z barevného papíru nebo z pravé slámy či dřeva.

Reflexe: Dnes se mě děti hned po příchodu do MŠ ptaly, jakou pohádku budeme mít dnes a co budeme dělat. Byly zvědavé a těšily se, co jsem si pro ně na dnešek připravila. Dětem jsem ukázala svá tři vlastnoručně nakreslená prasátka, kterým děti vymyslely jména. Zeptala jsem se jich, v jaké pohádce se tři prasátka vyskytují. Poté jsme si opět společně s dětmi převyprávěly příběh pohádky, používala jsem pro předvedení příběhu svá nakreslená prasátka a domečky z opravdové slámy a klacíků, které jsem nechala kolovat po kruhu, aby si mohly děti materiál osahat a prohlédnout zblízka. Domečky jsem vyráběla sama, a protože domeček z cihel jsem měla jen papírový, přinesla jsem dětem ukázat jednu opravdovou cihlu, kterou jsme si opět opatrně poslaly po kruhu a děti si ji osahaly a prohlédly. Některé děti si trochu pletly příběh „O třech prasátkách“ s pohádkou „O třech kůzlátkách“. Nakonec ale daly naši pohádku dohromady. Pak jsem doprostřed kruhu dala košíček s předměty z různých druhů materiálu, který byl přikrytý kusem látky tak, aby nebylo vidět, co v košíku je. Děti chodily jeden po druhém a tahaly z košíku jednotlivé předměty. Určovaly, z jakého materiálu jsou (sklo, plast, papír, kov, dřevo, textil) a jestli předměty hoří či nehoří. Některé děti měly trochu problém určit předměty vyrobené z kovu či textilu (látky). Poté se děti naučily zpívat píseň „Tři čuníci jdou“ od J. Nohavici a snažily se předvádět slova písně – lépe si pak zapamatovaly text. Po druhé jsem dětem rozdala jednoduché Orffovy nástroje a pomocí nich děti píseň doprovázely. Nakonec si ještě vyrobily své prasátko z papíru, které nalepily na čtvrtku A4 a okolo lepily domeček dle výběru (sláma, dřevo, cihla) z papíru.

Záměrem dne bylo seznámit děti s druhy materiálů a umět je pojmenovat – osvojování si nových slov (textil, kov, cihla). Rozvíjet hudebně-pohybové a výtvarné dovednosti. U několika dětí byl vidět cit pro rytmus, když doprovázely píseň pomocí jednoduchých hudebních nástrojů.

5. den – „O perníkové chaloupce“

Pomůcky: hnědý barevný papír, bílá a červená tempera, štětce, lepidlo, velká chaloupka z kartónu, dva stejné obrázky z perníku, kniha Dvakrát sedm pohádek od F. Hrubína.

Vzdělávací nabídka:

- zdobení perníčku z papíru pomocí bílé a červené temperové barvy;
- předčítání veršované pohádky od F. Hrubína a nácvik básně;
- posílání obrázku perníčku po kruhu – vyprávění pohádky dětmi, každý, kdo drží perníček, řekne jednu větu a perníček pošle dál;
- hledání perníčků – děti utvoří dvojice (holka/kluk), dostanou jeden obrázek perníčku a jejich úkolem je najít druhý úplně stejný, který je ukryt někde ve třídě
- společné nalepení svých vyrobených perníčků na chaloupku z kartónu – výzdoba MŠ.

Reflexe – během rána si opět děti chodily ke stolečku nazdobit vlastní perníček pomocí bílé a červené tempery – jak perníček nazdobí, bylo zcela na nich. Měly k dispozici ukázky mých perníčků, které jsem vyráběla, aby měly představu, jak takový perníček vypadá, ale mohly si je udělat čistě podle sebe. Byla jsem ráda, že tomu tak i ve většině případů bylo a děti nekopírovaly mé předlohy. Připravila jsem velkou chaloupku z tvrdého papíru, kterou jsem dětem ukázala s tím, že zatím je to jen obyčejná chaloupka a my z ní společně uděláme chaloupku perníkovou pomocí našich vlastních nazdobených perníčků. Poté jsme si s dětmi sedly do kroužku a nechala jsem posílat svůj papírový perníček. Každý, kdo ho držel, řekl kousek příběhu pohádky „O perníkové chaloupce“. Děti znají různé verze pohádky, čímž chvílemi nastalo dohadování, jak to vlastně bylo. V tomto případě vyprávěly spíše starší děti a mladší poslouchaly. Byla jsem překvapena, že vydržely poslouchat a neodcházely si hrát. Starší děti měly trochu problém – skákaly do řeči a nechtěly nechat mluvit kamaráda. Musela jsem jim neustále připomínat, že mluví jen ten, kdo drží perníček. Dále jsme se s dětmi učily veršovanou pohádku O perníkové chaloupce od F. Hrubína. K tomu jsem ukázala příslušné ilustrace. Děti byly rozděleny na holky a kluky. Kluci byli holoubci, kteří vyprávěli, co viděli, a holky se dotazovaly, tak jak je to psáno v básni. Pak děti utvořily dvojice (holka a kluk – Jeníček a Mařenka), do dvojice dostaly obrázek perníčku a jejich úkolem bylo najít stejný perníček, který je schován někde ve třídě. Společně jsme si pak dvojice stejných obrázku zkontrolovali. Nakonec jsem dětem rozdala jejich perníčky, které vytvářely ráno, a každý si ten svůj nalepil na chaloupku. Výsledkem byla naše třídní perníková chaloupka, která nám bude zdobit prostory MŠ.

Na závěr týdne jsem ještě dala dětem úkol rozmyslet si svoji oblíbenou pohádkovou postavu, kterou měly za úkol namalovat pastelkami. Některé děti si automaticky chtěly vzít šablony a postavu obkreslit, takže jsem dětem musela vysvětlit, že tentokrát jsou jakékoliv šablony zakázané a kreslí jen podle vlastní fantazie. Většina dívek kreslila princezny z nové oblíbené pohádky „Ledové království“. U chlapců se objevil princ Spider-Man a zvířecí pohádkové postavy (zejména u mladších dětí). Byla jsem ráda, že všechny děti se snažily a nakreslily obrázek dle svých možností a bez mé pomoci.

Záměrem posledního dne bylo u dětí vzbudit cit pro detail při rozlišování stejných obrázků a zdobení vlastního perníčku. Komunikační dovednosti při vyprávění pohádky vedly posilování ohleduplnosti a slušného chování, kdy děti musely vydržet poslouchat ostatní kamarády a neskákat jim do řeči. Posledním úkolem (kresba pohádkové postavy) jsem chtěla zjistit, jak děti zvládnou zobrazit lidskou postavu jen podle fantazie, bez jakékoliv předlohy. Zda bude mít postava všechny důležité znaky vzhledem k věku dítěte. I tento úkol většina dětí splnila bez problémů.

5.4 Shrnutí

Obecně všechny připravované činnosti pro děti předškolního věku musí být promyšlené do detailu a to jak po stránce organizační, metodické tak i praktické. Práce je to náročná, právě proto, že děti potřebují neustálý dohled. Při plánování aktivit je třeba vzít se do role dítěte, popustit uzdu své fantazii a začít si hrát a tvořit.

Vzhledem k tomu, že už děti znám a pracuji s nimi každý den, spolupráce probíhala bez větších problémů. Děti byly šikovné, aktivní, někdy samy obohatily práci svými podněty a nápady. Pohádky jsou velkým pomocníkem v poznávání prostředí, ve kterém žijí, pomáhají jim objasnit mnoho situací a jevů, se kterými se v běžném životě mohou setkat. Děti si mohly skrze pohádky vyzkoušet různé formy jejich zpracování. Například u souvislého vyprávění příběhů bylo ke konci týdne vidět výraznější pokrok jak ve vyjadřování a formulaci vět, tak v soustředění pozornosti při čtení či vyprávění textu.

Realizace projektu a jeho průběh zaujal pozornost zbytku personálu MŠ, a dokonce i rodičů, kteří sdělovali zážitky z MŠ, které jim děti doma vyprávěly. Cílem zpracování toho materiálu bylo ukázat, jak je možné na děti předškolního věku působit

z estetického hlediska a jak u nich estetické vnímání rozvíjet. Jak toto působení bude pokračovat, už záleží na samotných rodičích, volbou mimoškolních kroužků a dále pak samozřejmě i na základní škole.

Během realizování zpracovaného materiálu jsem stále objevovala nové, vzájemně se prolínající souvislosti, které patří k učitelovu pojetí estetické výchovy. Myslím si, že učitelovo pojetí estetické výchovy by mělo být chápáno jako neustálý a nekončící proces sebezdokonalování.

ZÁVĚR

Bakalářská práce s názvem Estetická výchova a její podoba v mateřské škole se zabývá shrnutím teoretických poznatků o estetické výchově a jejich uplatnění v předškolním vzdělávání. Ve své práci jsem se zabývala současným pojetím estetické výchovy a jejím uplatněním v konkrétní třídě mateřské školy. Tomuto vzdělávání dnes udává směr tzv. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, přičemž závazné rámce jsou velmi obecné. Nejdůležitější zásadou v tomto vzdělávání je integrované učení, tzn. veškeré vzdělávací oblasti jsou propojené. Tato práce může sloužit jako náhled do možností využití estetického působení při práci pedagoga v předškolním vzdělávání. Šlo také o můj osobní pohled pedagoga, který se zabývá výchovou a začleňuje prvky estetiky do každodenní práce s dětmi.

Cílem bylo vytvořit tematicky zaměřený výukový materiál a jeho ověření v praxi. Aktivity byly uskutečněny během jednoho týdne v mateřské škole. Výsledky prací jsou k ukázce v přílohách formou fotodokumentace. V dnešní době si mohou být školská zařízení v tvorbě svých školních vzdělávacích programů více kreativnější a realizovat v nich svoje nápady, především pak v mateřských školách. Estetický základ je proto v těchto vzdělávacích programech velmi potřebný a důležitý. Máme možnost bez dalšího schvalování vytvářet konkrétní pedagogický systém dle vlastních představ, který je ušitý na míru konkrétní třídě a žákům.

Úvodem teoretické části je obecné nastínění estetiky jako takové a jejích základních pojmů. Dále tato část pojednává o estetické výchově, výčtu jejích principů, cílů, metod a prostředků, její možná realizace ve školních, ale i mimoškolních formách. V poslední kapitole jsou popsány oblasti, kterými estetická výchova prostupuje.

V praktické části vznikl vzdělávací program, který je určen převážně dětem navštěvující předškolní vzdělávání. Tématem programu byly zvoleny pohádkové náměty. Každý den má různou vzdělávací nabídku, kterou jsem s dětmi vyzkoušela a následně popsala, jak činnosti probíhaly a jak se více či méně povedly. Z výsledků vzdělávacího programu uplatněného při práci s dětmi v mateřské škole, jsem nabyla přesvědčení, že estetický aspekt lze zahrnout do všech činností běžného života. Při práci s dětmi v předškolním věku je vhodné a velmi důležité rozvíjet jejich estetické cítění a dát dětem základy estetiky v podobě prostředí, ve kterém se denně ocitají, poskytnout

jim co nejširší škálu estetických zkušeností a prožitků, aby měly dobré základy pro své budoucí postoje a názory. Vypěstovat v dětech smysl pro dobrý vkus a lásku ke krásnu. Estetická výchova pomůže děti nasměrovat na správnou životní cestu a v jejich dalším vývoji jim budou tyto základy opěrnými body a zdroji pro další růst jejich osobnosti.

Na závěr je třeba dodat, že estetická výchova není jedinou možností učení ani jediným zdrojem radosti. Je však jednou z cest, jak lze tyto úkoly vzdělávání naplňovat. A zejména pak u dětí předškolního věku je rozvoj estetického citění důležitý pro jejich další životní pohled proto, aby si vážily sebe, rodiny ve které žijí, i prostředí v němž budou vyrůstat.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BLÁHOVÁ, Krista. *Uvedení do systému školní dramatiky: Dramatická výchova pro učitele obecné, základní a národní školy*. 1. vyd. Praha: IPOS, 1996. 83 s. ISBN 80-7068-070-9

ČULÍK, František. *Estetická výchova na základní a střední škole: pro posluchače přírodovědeckých a pedagogických fakult*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1990.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Školáci v pohybu: tělesná výchova v praxi*. Praha: Grada, 2012. Děti a sport. ISBN 978-80-247-3733-1.

HAZUKOVÁ, Helena, ŠAMŠULA, Pavel. *Didaktika výtvarné výchovy I*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2005. ISBN 80-7290-237-7.

HAZUKOVÁ, Helena; ŠAMŠULA, Pavel. *Didaktika výtvarné výchovy II*. 2. vyd. (1. V SPN) Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

HENCKMANN, Wolfhart a Konrad LOTTER. *Estetický slovník*. Praha: Svoboda, 1995. Členská knihnice (Svoboda). ISBN 80-205-0478-8.

HORKÁ, Hana. *Ekologická výchova na 1. stupni základní školy*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-0844-X.

JŮVA, Vladimír. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.

JŮVA, Vladimír. *Estetická výchova a všestranný rozvoj osobnosti*. Praha: Academia, 1987.

JŮVA, Vladimír. *Estetická výchova: vývoj – pojetí – perspektivy*. Brno: Paido, 1995. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-12-5.

KOLLÁRIKOVÁ, Z, PUPALA, B. a kol. *Předškolní a primární pedagogika*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-585-7.

KUČEROVÁ, Stanislava. *Obecné základy mravní výchovy*. Brno: Masarykova univerzita, 1990. ISBN 80-210-0183-6.

MACHKOVÁ, Eva. *Jak se učí dramatická výchova: Didaktika dramatické výchovy*. 1. vyd. Praha: AMU, 2004. ISBN 80-7331-021-X

MARUŠÁK, R. a kol. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy: Využití metod a technik*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 128 s. ISBN 978-80-7367-472-4

NEJEDLÝ, Zdeněk. *Otakara Hostinského esthetika*. V Praze: nákladem Jana Laichtera, 1921. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných.

NOVÁK, Mirko. *Otázky estetiky v přítomnosti i minulosti*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963. Příručky pro vysoké školy.

PTÁČKOVÁ, Brigita a Karel STIBRAL. *Estetika na dlani*. Olomouc: Rubico, 2002. Na dlani. ISBN 80-85839-79-2.

ROESELOVÁ, Věra. *Didaktika výtvarné výchovy V., nejen pro základní umělecké školy*. Přerac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 2003. ISBN 80-7290-129-X.

SEDLÁK, František. *Didaktika hudební výchovy 2: Na druhém stupni základní školy*. Praha: SPN, 1984. 320 s.

ŠICKOVÁ-FABRICI, Jaroslava. *Základy arteterapie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, ISBN 8071786160

URBAN, Bohumil Stanislav. *Úvod do teorie estetické výchovy*. Praha: Univerzita Karlova, 1970.

VALÍŠOVÁ, Alena a Hana KASÍKOVÁ. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1734-0.

VACEK, Pavel. *Morální vývoj v psychologických a pedagogických souvislostech*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2002. ISBN 80-7041-101-5.

VACEK, Pavel. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4.

VALENTA, J.: *Metody a techniky dramatické výchovy*, 1. vyd., Praha: Grada, 2008, 352 s. ISBN 978-80-247-1865-1

VALENTA, Milan. *Psychopedie: [teoretické základy a metodika]*. 5., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Parta, 2013. ISBN 978-80-7320-187-6.

ZUSKA, Vlastimil. *Estetika: úvod do současnosti tradiční disciplíny*. Praha: Triton, 2001. Filosofická setkávání. ISBN 80-7254-194-3.

Seznam použitých internetových zdrojů

VONDROVÁ, Petra, 2005. *Pojetí výtvarné výchovy v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání* [online]. [cit. 2016-12-29]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/p/238/POJETI-VYTVARNE-VYCHOVY-V-RAMCOVEM-VZDELAVACIM-PROGRAMU-PRO-PREDSKOLNI-VZDELAVANI.html/>

SEZNAM PŘÍLOH

Ukázky prací dětí na téma „Tři prasátka“

Příloha A – děti při práci.....I

Příloha B - děti při práci I

Příloha C – výstava dětských prací.....II

Příloha D - prasátka a domečky.....II

Ukázky prací dětí na téma „Perníková chaloupka“

Příloha E – děti při práci.....III

Příloha F - perníková chaloupka.....IV

PŘÍLOHY

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Nicole Jasanová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Estetická výchova

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 43

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 27

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 1

Vedoucí práce: Mgr. Jan Josl Ph.D.